

Ilmari Krohn ja soome muusikateaduse varased Prantsuse-kontaktid: mobiilsus, suhtevõrgustike loomine ja interaktsioon

Helena Tyrväinen
(tõlkinud Anu Schaper)

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia hiljuti lahkunud professori Urve Lippuse (1950–2015) mälestusele pühendatud artiklis, mis tunnustab tema panust riikliku sõltumatuse saavutanud Eesti muusikaloo uurimisse, analüüsitakse rahvasteüleseid suhteid ja kultuuripealinnade rolli muusikateaduse valdkonna arengu algusfaasis akadeemilises kontekstis.

Artikkel keskendub soome muusikateaduse kui institutsiooni rajaja, Helsingi Ülikooli professori Ilmari Krohni (1867–1960) ja tema õpilaste varajastele kontaktidele Prantsusmaaga. Krohni mobiilsuse, suhtevõrgustike (loomise) ja interaktsiooni analüüs põhineb tema kirjavahetusel ja tema esimeste, Londoni- (1891) ja Pariisi- (1900) konverentsikülastuste dokumentatsioonil. Krohn on öelnud, et alles peale 1900. aasta suvel aset leidnud ametireise hakkas ta end nägema muusikateadlasena. Minu eesmärk on visandada dünaamiline rahvusvaheline muusikateadlaste kogukond, kelle tegevus oli rahvasteülene ja deentraliseeritud ning hõlmas reise, kohtumisi, isiklikke kontakte ja kirjavahetust.

Ilmari Krohn oli sündinud Helsingis Saksa päritolu soome haritlaste perekonnas. Ta oli saanud praktiseeriva muusiku hariduse oma kodumaal ja 1886–1890 Leipzgis. 1899 kaitses ta Helsingi Keiserlikus Aleksandri Ülikoolis muusikateadusliku väitekirja „Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland“ („Vaimulike rahvaviiside eripärast ja kujunemisest Soomes“). Ta töötas oma koduülikooli esimese muusikaloo ja -teooria dotsendina 1900–1918 ning erakorralise professorina 1918–1935, mil ta *alma mater* oli Soome sõltumatuse saavutamise ümber nimetatud Helsingi Ülikooliks. Oma pika elu jooksul tegi ta mitmekülgse karjääri, saavutas rahvusvahelise tuntuse ja õpetas välja mitu põlvkonda soome muusikateadlasi. 1933–1952 oli ta Rahvusvahelise Muusikateadusliku Ühingu (International Musicological Society) juhatuse liige; ükski teine soomlane pole tänini sellel positsioonil olnud.

Kui varem vaadeldi Soomet osana saksakeelsest kultuuriruumist isegi muusikateaduse vallas, jäi märkamata tõsiasi, et prantsuse keelel, ametialastel kontaktidel Prantsusmaaga ja Pariisil oli Krohni jaoks tema karjääri kujunemisfaasis märkimisväärne tähtsus. Tema muusikateadlase karjääri selles varases faasis tõusevad esile kaks Prantsuse korrespondenti. Kui Krohn osales 1891. aastal, 24-aastaselt teisel rahvusvahelisel folkloristide konverentsil Londonis, viitas ta oma ettekandes „La chanson populaire en Finlande“ („Rahvalaul Soomes“) Julien Tiersot'le, prantsuse rahvalaulu ajaloo vaieldamatule asjatundjale. Tiersot' 1898. aastal Krohnile kirjutatud kirja valguses võib prantslast pidada tähtsaks Krohni inspireerijaks rahvaviiside võrdleva uurimise alal.

Krohn sõitis 1900. aasta juulis Pariisis toimunud esimesele rahvusvahelisele muusikaloo konverentsile Kopenhaageni, Berliini, Leipzigi, Nürnbergi, Strasbourgi ja Kölni kaudu. Sel reisel vaatles ta paljudes linnades mitut laadi jumalateenistusi ja tutvus kirikulaulu hetkeolukorraga ning ühtlasi selle reformimise pingutustega. Ta kohtus paljude tuntud muusikauurijate ja teoloogidega nii saksa kui muudest rahvustest.

1900. aasta muusikaloo konverents oli osa Pariisi maailmanäituse programmist. Kui Berliinis oli Krohn olnud sakslaste külaline, siis Pariisis suheldi rahvusvaheliselt. Korralduskomitee liikmeteks olid prantsusekeelse maailma kuulsused (Camille Saint-Saëns, Louis-Albert Bourgault-Ducoudray, Julien Tiersot, Romain Rolland, Charles Bordes, Maurice Emmanuel, Vincent d'Indy jt.). 14 maalt pärit osavõtjate hulka kuulusid Guido Adler Viinist, Gustav Jacobsthal Strasbourgist, Adolf Sandberger Münchenist, samuti Hugo Riemann ja Hermann Kretzschmar Leipzigit.

Krohni ettekanne kandis pealkirja „De la mesure à 5 temps dans la musique populaire finnoise“ („Viieosalisest meetrumist soome rahvamuusikas“), milles ta käsitles „Kalevala“ viise. Tema küsimusepüstitus puudutas pentameetri esteetilist väärtust ja ta toetus Antiik-Kreeka värsiõpetusele. Oma spekulatiivses kõnes hindas ta tegelikult viieosalises taktimõõdus rahvaviiside kasulikkust materjalina heliloojatele.

Rahvuslik argumentatsioon ja rahvalauludele keskendumine ei tõenda, et Krohn ja soome muusikateadus oleksid ennast pidanud äärealal paiknevaks. Konverentsi president Louis-Albert Bougault-Ducoudray, helilooja, Tiersot' õpetaja ja alates 1878. aastast Pariisi Konservatooriumi muusikaloo õppejõud ning seega Prantsuse esimene muusikaloo professor, pühendas samuti suure osa oma avakõnest muusikaetnoloogiale. Ta osutas ka rahvaviiside enesemääratlusega seotud potentsiaalile.

Kuusteist südamlitku Krohnile adresseeritud kirja aastatest 1901–1912 Georges Houdard'ilt, kes oli 1902. aastast Sorbonne'i Ülikooli *professeur libre*, puudutavad gregooriuse laulu ja neumanotatsiooni, samuti rahvamuusikat ja kompositsiooni.

Krohn astus rahvusvahelise muusikateaduse areenile rahvuslikul alusel rahvusvahelisuse lainel, ühtlasi varustatuna folkloristi meelelaadi ja teamistepagasiga. Esimese maailmasõja ajaks oli ta prantsuskeelses muusikateaduses üsna loetud autor. Kuid Pariis oli talle ka üldisemalt rahvusvahelise suhtlusvõrgustiku loomise aluseks. Nii mõnedki Pariisi konverentsist osavõtjad mitmest rahvusest olid temaga hiljem kirj vahetuses.

Õppinud muusikutena oli Krohnil ja tema muusikateaduse tudengitel Armas Launisel, Leevi Made-tojal ja Toivo Haapanenil isegi loominguiline side prantsuse repertuaariga. Minu uurimistulemused räägivad vastu väitele, nagu oleks soome muusikateadus oma algusaegadel olnud eranditult Saksa mõjuväljas asuv valdkond.